

op de overgrote meerderheid der bevolking. Niemand was zeker wat de dag van morgen zou brengen – zolang men de gehate Duitse uniformen zag, kon dat niet veel goeds zijn. In een land waar tevoren recht had geheerst, had het onrecht zijn intocht gedaan in steeds scherper, steeds stuitender vormen – een onrecht waarmee men telkens opnieuw geconfronteerd werd wanneer men in de dagbladen de lijsten zag met de namen van diegenen die door de een of andere Duitse rechtbank ter dood veroordeeld waren en gefusilleerd. Erger nog: van eind september '43 af waren in tal van plaatsen in den lande, telkens wanneer illegale groepen gevaarlijke 'foute' elementen hadden uitgeschakeld, willekeurige 'goede' Nederlanders pardoos doodgeschoten, kennelijk als wraak (zij waren slachtoffer geworden van de z.g. *Silbertanne*-acties die op impuls vooral van Rauter door vrijwilligers uit de Germaanse SS werden uitgevoerd) en in de zomer van '44 bleek dat het tussenstadium van de berechting was komen te vervallen en dat de 'SD' er toe was overgegaan, gevangen genomen illegale werkers zonder vorm van proces te executeren.

★

Wij moeten hier iets schrijven over een nieuwe figuur aan Duitse kant die in juni '44 zijn intrede had gedaan in bezet Nederland en die een belangrijke rol zou spelen in de Duitse terreur waartoe het in de hongerwinter kwam: de nieuwe *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD*, dr. Karl Georg Eberhard Schöngarth. Hij was sinds mei '40 de vierde functionaris op deze hoogst belangrijke post. De eerste, Nockemann, was gestruikeld over de demonstraties op 'Anjerdag' (29 juni '40), de tweede, Harster, die tot volle tevredenheid van Rauter en Seyss-Inquart zijn arbeid had verricht, was begin september '43 naar het toen door de Duitsers bezette Noord-Italië overgeplaatst (hij werd er *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* met als standplaats Verona), de derde, Naumann, een plompe en recalcitrante figuur, was in allerlei conflicten met Rauter verstrikt geraakt welke er toe hadden geleid dat hij per 1 juni '44 in Duitsland op een zijspoor was gerangeerd en het was deze Naumann die door Schöngarth werd opgevolgd.¹

¹ Wat wij over Schöngarth schrijven, is in de eerste plaats gebaseerd op dr. A. E. Cohens studie: 'Een onbekende tijdgenoot: de laatste *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* in Nederland', opgenomen in een uitgave van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie: *Studies over Nederland in oorlogstijd*, dl. I (1972), pag. 170-90.